

Якимчук Богдан Володимирович,
*науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії проблем
правового забезпечення діяльності
органів внутрішніх справ
Державного науково-дослідного
інституту МВС України*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Загальновідомо, що фахівців сфери невербальної комунікації залучають під час досліджень, які проводять за допомогою поліграфа в багатьох правоохоронних органах світу. У США таких фахівців залучають навіть до роботи в поліції. З огляду на розвинену кіноіндустрію США, яскравим прикладом є американські фільми, де затриманий перебуває в кімнаті за прозорим дзеркальним склом. У цей час співробітники поліції проводять допит і перебувають безпосередньо в кімнаті із затриманим. Зазвичай за дзеркалом перебуває фахівець сфери невербальної комунікації.

Іншими словами, зазначені фахівці - це «живі детектори брехні». Різниця полягає лише в тому, що класичний поліграф (детектор брехні) призначений для зчитування та фіксування фізіологічних показників людини (швидкість биття серця, м'язові судоми, потові виділення, температуру частин тіла тощо). Поліграфи досить часто надають помилковий результат, наприклад у разі, коли досліджувана людина може просто нервувати через нетипові для неї процедури або з інших особистіших причин. Водночас фахівці з невербальної комунікації помиляються значно менше, адже вони аналізують міміку обличчя та жестикуляцію людини. Наприклад, якщо людина нервує, - вона буде демонструвати не міміку брехуна на обличчі, а міміку страху. Аналогічною є ситуація і з жестами рук: якщо людина нервує, тоді вона буде демонструвати жести, що свідчать про дискомфорт і страх, але ніяк не жестикуляцію характерну для брехні.

Натомість, коли людину перевіряють на поліграфі, вона розуміє, що зараз її будуть тестувати. Особа зазвичай починає нервувати від страху, адже, відповівши на задане питання правдиво, може статись, що вона злякається і її серце почне сильніше битись, і тоді спеціаліст-поліграфолог дійде висновку, що людина, яку досліджують, бреше.

Особа зазвичай сама починає будувати логічні ланцюги, використовуючи власні імовірнісні умовиводи, здебільшого уривчасті знання про поліграф тощо. Це досить специфічний парадокс. Якщо тестування проводить фахівець із невербальної комунікації, випробуваний навіть може не підозрювати про таку перевірку. Так, про початок тестування особу не попереджають, а це означає, що особа не може відчувати хвилювання від тестування. Таке тестування можна проводити наприклад за здійсненим відеозаписом, або перебуваючи на певній відстані від людини (наприклад, перебуваючи за дзеркальним склом). Крім того, у разі, якщо навіть особа, яку перевіряють, буде знати, що за нею пильно спостерігає фахівець із невербальної комунікації, це нічого не змінює, адже мімікою обличчя та рук випробуваний не стане брехати від страху.

Закономірно, що якщо під час проведення допиту використовувати заходи фізичного впливу (наприклад бити затриманого), то людина може обмовити себе, але якщо залучений фахівець, який вказує на ті місця, де людина каже правду, а де бреше, тоді можна під час допиту викрити навіть самого кмітливого злодія. Отже, фахівці з невербальної комунікації можуть надати суттєву допомогу під час здійснення вербальних слідчих (розшукових) дій, а також аналізу відеозаписів отриманих раніше слідчих (розшукових) дій на предмет наявності або відсутності брехні в наданих показаннях.

Як відомо, під час спілкування людина свідомо не керує жестами рук. Руки рухаються виключно на рефлекторному (підсвідомому) рівні. Зазвичай також на рівні підсвідомості інші особи (наприклад фахівці з невербальної комунікації) можуть ці жести й міміку розпізнавати.

Так, новонароджена дитина розуміє міміку батьків, хоча все це вона бачить уперше, адже завдяки еволюції в людини розвинулася здатність розуміти мову невербальної комунікації співрозмовника, оскільки від неї залежало виживання людини.

Усі люди вміють інтуїтивно розпізнати мову невербальної комунікації, але вони роблять це на інтуїтивному рівні, підсвідомо. Водночас фахівці з невербальної комунікації відточують свою майстерність роками, здійснюють спеціальні дослідження тощо.

Отже, на нашу думку, під час проведення вербальних слідчих (розшукових) дій доречно використовувати весь комплекс відомих засобів викриття неправди в показаннях - як опитування на поліграфі, так і допомогу фахівців із невербальної комунікації. Слідчий у кожному конкретному випадку самостійно має вирішувати, допомогу якого з фахівців йому доречно використати.